

Η

η (άρθρο θηλ.): η

π.χ. η πισικά = η γάτα.

ή (συνδ.): ή και για (προφ. με συνίζηση ια)

π.χ. ή κάι καβενάβα κα ρακχαβές
μαν ή κχερέ = ή στο καφενείο θα με
βρεις ή στο σπίτι, για με κα τζαβ
για του = ή εγώ θα πάω ή εσύ, για
με κα τζάβταρ κατάρ ο κχερ για
του! = ή εγώ θα φύγω από το σπίτι
ή εσύ!

ηγεμόνας : μπασσκάνι, ο (= αρχηγός).

ηγεσία : μπασσκα(ν)νούκο, ο (= αρχηγία).

ηγέτης : μπασσκάνι, ο (= αρχηγός).

ηγέτιδα : μπασσκάγκα, η = αρχηγίνα.

ηγετικός (επίθ.):

μπασσκα(ν)νουκέσκο, -ι (= αρχηγικός).

ήδη (α) (επίρρ.): ζατέν και ζάτεν
(σ.α. άλλωστε)

π.χ. με πφε(ν)ντόμας λέσκε ζατέν =
εγώ του είχα πει ήδη.

Συνών. μπιλέμ = κιόλας

ήδη (β) (επίρρ.): ζατύν (σ.α. άλλωστε)

π.χ. ζατύν με νι μανγκάβας λα =
ήδη εγώ δεν την ήθελα (αγαπούσα).

ηδύγλωσσος (επίθ.): γκουγκλέ-
τσημπάκο, -ι (= γλυκόγλωσσος).

ηδύλογος (επίθ.): γκουγκλέ-
πφερασένγκο, -ι και γκουγκλέ-
ορμπένγκο, -ι (= γλυκόλογος).

ηδύς (επίθ.): γκουγκλό, -ί (= γλυκός).

ηδύτητα : γκουγκλιπέ, ο (= γλύκα,
γλυκάδα, γλυκύτητα).

ηθοποιία : αρτιζλίκο, ο.

ηθοποιός (ο) : αρτίζι, ο

π.χ. σσαγκατζίο αρτίζι = κωμικός
ηθοποιός.

ηθοποιός (η) : αρτίσκα, η.

ήκιστα (επίρρ.): μπουτ-ζάλακ και
μπουτ-εμπούκα (= πολύ λίγα,
ελάχιστα, πολύ λίγος, ελάχιστος).

ηλεκτρολόγος (α): ιλεκτρολόγο, ο
π.χ. νταά νι αβιλό ο ιλεκτρολόγο; =
ακόμα δεν ήρθε ο ηλεκτρολόγος;

ηλεκτρολόγος (β): αλικτιρικτσίο, ο
(αλιτιρίκο, ο = φως (το φωτιστικό
μέσο)

π.χ. μουλέ ε αλιτιρίκορα =
έσβησαν τα φώτα).

ηλεκτρόφωνο (το τζουκ μποξ):

λικτρόφωνο και λιτρόφωνο, ο
π.χ. νι μπασσέλ ο λικτρόφωνο = δεν
ηχεί (παίζει) το τζουκ μποξ.

ηλιακός (επίθ.): κχαμέσκο, -ι.

ηλιέλαιο : τσεκερνταβένγκο-κχιλ, ο
(= σποριών λάδι, τσεκερντάβα =
σπόρι).

ηλικία (α): τραημάσκε-μπροσσά,ε
(= ζωής χρόνια).

ηλικία (β): μπροσσά (= χρόνια) και
μπρεσσά, ε (= χρόνια)

π.χ. καζόμ σι κε μπροσσά; = τι
ηλικία έχεις; (κυριολ. πόσα είναι τα
χρόνια σου;)

ηλικιωμένος (επίθ.): μπαρέ-
μπροσσένγκο, -ι

π.χ. μπαρέ-μπροσσένγκο σι λακό
πφαλ. = ηλικιωμένος είναι ο
αδερφός της.

(μπαρέ-μπροσσένγκο κυριολ. =
μεγαλόχρονος*).

Αντίθ. τερνό = νέος

ηλικιώνομαι (αμετβ. ρ.): μπαρέ-
μπροσσένγκο(-ι)-κερντιάβ (=
μεγάλων χρόνων γίνομαι).

ηλιόλουστος (επίθ.): κχαμαλό, -ί
π.χ. κχαμαλό γκιβέ = ηλιόλουστη
μέρα.

ήλιος : κχαμ, ο

π.χ. (φράση) ο κχαμ ικλέλ
 σάορενγκε = ο ήλιος βγαίνει για
 όλους, (όρκος) τε πφαμπαρέλ μαν ο
 κχαμ, τε πφενάβα χοχαηπέ = να με
 κάψει ο ήλιος, αν λέω ψέμα,
 τσαλαντά μαν ο κχαμ α(ν)ντό μο
 σσορό = με βάρεσε ο ήλιος μες στο
 κεφάλι μου, ο κχαμ ικλιλό, νταά
 πασστός; = ο ήλιος βγήκε, ακόμη
 κοιμάσαι;

(υποκ.) κχαμορό, ο.

ημέρα : γκιβέ, γκιέ και γκιές, ο
 π.χ. [στίχοι από ποίημα Γ. Αλεξίου
 «ο μιλάι» (= το καλοκαίρι)] ο γκιές
 κα ρόντεν πο μαρνό κοτέ και
 αρακχέν λες ε τσιρικλά, η ρατ νά κα
 πασσλόν, κα κχελέν, κα γκιλάμπεν,
 πι χολί ε γιβε(ν)ντέσταρ κα ικαλέν
 = την ημέρα θα ψάχνουν το ψωμί
 τους εκεί που το βρίσκουν τα
 πουλιά, τη νύχτα δε θα κοιμούνται,
 θα χορεύουν, θα τραγουδούν, το
 θυμό τους απ' το χειμώνα θα
 βγάλουν, και σάνας γκαντιμπόρ
 γκιβεσά; = πού ήσουν τόσες
 ημέρες;

*Αντίθ. ρατ και ρακί = νύχτα
 (ομόηχο ρατ = αίμα).*

ημερήσιος (επίθ.): γκιβεσέσκο,-ι
 π.χ. γκιβεσέσκι μπουκί = ημερήσια
 δουλειά.

Αντίθ. ρακιάκο = νυχτερινός.

ημερομηνία : γκιβέ, γκιέ, γκιές και
 γκες, ο (κυριολ. μέρα)

π.χ. σαό γκιβέ μπιά(ν)ντιλάν; =
 ποια μέρα (ημερομηνία)
 γεννήθηκες;

ημίωρος (επίθ.): οπασσέ-
 σαατέσκο,-ι (= μισής ώρας).

ηπατίτιδα (α): ιπατίτιδα και
 ιπατίτιντα, η.

ηπατίτιδα (β): σαρϋλλύκο, ο
 (κυριολ. κιτρινάδα).

ήπιος (για πρόσωπο) (επίθ.):
 γιαμάνι, -κα

π.χ. μπουτ γιαμάνι σι λακό ρομ =
 πολύ ήπιος είναι ο άνδρας της.

*Συνών. γιαβάσσι = ήσυχος,
 σιγανός, σιγά, λατσχέ-γκέσκο και
 λατσχέ-γκιόσκο = καλόψυχος.*

*Αντίθ. νασούλ, φενά = κακός,
 μπενγκαλό, μπενγκιαλό =
 διαβολεμένος, διαβολικός.*

ηπιότητα (προσώπου):

γιαμα(ν)νούκο, ο.

ηρεμία : ιρεμία, η

π.χ. μι ιρεμία μανγκάβ τε αρακχάβ
 = την ηρεμία μου θέλω να βρω.

ηρεμώ (αμετβ. ρ.): ιρεμισάαβ
 π.χ. ροβντάς, ροβντάς, ιρεμισάιλο
 = έκλαψε, έκλαψε, ηρέμησε, σαρ τε
 ιρεμισάαβ, κάνα ασσουνάβ
 γκαντισαβέ όρμπες; = πώς να
 ηρεμήσω, όταν ακούω τέτοια λόγια;

ηρεμώ (μετβ. ρ.): ιρεμισαράβ
 π.χ. ιρεμισάρ λες, τε να κερέλ και
 εκ ζαράρι = ηρέμησέ τον, να μην
 κάνει καμιά ζημιά.

ηρωίνη : ιροήνι και παρνί, η (παρνί
 κυριολ. άσπρη)

π.χ. χαλά λε η παρνί = τον έφαγε η
 άσπρη (ηρωίνη).

ήσυχα : (βλ. φρόνιμα).

ησυχάζω (αμετβ. ρ.): ισιχασάαβ
 π.χ. πάλε ροβέλ καβά χουρντό;
 νταά ιν ισιχασάιλο; = πάλι κλαίει
 αυτό το παιδί; ακόμα δεν ησύχασε;

ησυχάζω (α) (μετβ. ρ.):

ισιχασαράβ

π.χ. τζα ισιχασάρ κε τσχαές, πε
 ντεάκε ροβέλ = πήγαινε να
 ησυχάσεις τον γιο σου, για τη μάνα
 του κλαίει.

ησυχάζω (β) (αμετβ. ρ.): ραάτι-
 ατσχάβ (= ήσυχος, -η μένω)

π.χ. σαρ τε ατσχάβ-ραάτι κατάρ κε
 χουρντένγκε σέζορα; = πώς να
 ησυχάσω από των παιδιών σου τις
 φωνές;

ησυχία : ισιχία, η

π.χ. κέρεν ισιχία, ο χουρντό πασστόλ = κάντε ησυχία, το παιδί κοιμάται, χασαρντόμ μι ισιχία, σαρ αβιλόμ κατέ = έχασα την ησυχία μου, καθώς ήρθα εδώ.

Αντίθ. γκυρι(ν)τία και γκυρι(ν)τάβα = θόρυβος.

ήσυχος (α) (άνθρωπος, ζώο) (επίθ.): γιαβάσσι-κα και (άκλ. επίθ.) γιαβάσσι

π.χ. γιαβάσσι σι λακό ρομ, νάι φενά = ήσυχος είναι ο άνδρας της, δεν είναι κακός, γιαβάσκα σι λεσκή ρομνί, νάι τσιγγακαράλι = ήσυχη είναι η γυναίκα του, δεν είναι καυγατζού, γιαβάσσι σι καγιά τσχορί = ήσυχη είναι αυτή η κοπέλα, γιαβάσσι σι ο τζουκέλ, νι ντα(ν)νταλέλ = ήσυχος είναι ο σκύλος, δεν δαγκώνει. (γιαβάσσι σ.α. σιγανός, σιγανά, σιγά π.χ. γιαβάσσι τζα οπρά ντρομ = σιγά πήγαινε πάνω στο δρόμο. *Αντίθ.* τσαμπούκι = γρήγορα, σσεβίκι = γρήγορα, σβέλτα, γρήγορος, σβέλτος. *Συνών.* πολοκό, ουσούλ = σιγά) *Αντίθ.* φενά και νασούλ = κακός (βλ. και σιγά (Γ), σιγανός).

ήσυχος (β) (άκλ. επίθ., επίρρ. και ουσ.): ράατι (σ.α. άνετα, άνετος, άνεση)

π.χ. ράατι σομ ακανά κάι εβλε(ν)ντί μο τσαβό = ήσυχος είμαι τώρα που παντρεύτηκε ο γιος μου.

Αντίθ. ραα(τ)σϋζι = ανήσυχος, ανήσυχα, άβολος, άβολα.

ήττα : ενιλμέκο, ο

Αντίθ. ενμέκο = νίκη.

ηττημένος (άκλ. επίθ.): ενιλμίσσι και ενίκι

ηττώμαι (αμετβ. ρ.): ενιλίαβ (= νικιέμαι)

π.χ. νασστί ενιλίορ = δεν μπορεί να ηττηθεί.

Αντίθ. ενίαβ = νικό.

ηφαίστειο (α): πάρα, η.

ηφαίστειο (β): γιαγκαλό-μπαλκάνο και γιαγκαλό-βος, ο (κυριολ. φλογερό βουνό).

ηχείο : ιχίο, ο

π.χ. μποζούκι σι ε ιχία, ο(ν)ντάν νι μπασσέν σσουκάρ = χαλασμένα είναι τα ηχεία, γι' αυτό δεν ηχούν ωραία (καλά).

ηχηρότητα : μπασσι(ν)ντιπέ, ο.

ηχητικά (επίρρ.): μπασσιμάσα (= με ήχο).

ηχητικός (επίθ.): μπασσιμάσκο, -ι

ήχηση : (βλ. ήχος).

ήχος (α): μπασσιπέ, ο

(βλ. και αμετβ. ηχώ).

ήχος (β): σέζι, η, σέζι, ο και λαλί, η (κυριολ. φωνή)

π.χ. σσουκάρ σέζι ικαλέλ καβά τεήπι κάι λιόμ = ωραίο ήχο βγάζει αυτό το μαγνητόφωνο που πήρα.

ηχώ (αμετβ. ρ.): μπασσάβ

(το αμετβ. ρήμα μπασσάβ

παρουσιάζει ευρεία χρήση.

Χρησιμοποιείται για να δηλώσει ήχους που παράγουν ορισμένα ζώα και πράγματα)

π.χ. μπασσέν ε καμπάνε = ηχούν οι καμπάνες, μπασσέλ ο τεήπι = ηχεί (παίζει) το μαγνητόφωνο, μπασσέλ ο ράντιο = ηχεί (παίζει) το ραδιόφωνο, ιν μπασσέλ σσουκάρ ο μποζούκι = δεν ηχεί (παίζει) καλά το μποζούκι, μπασσέλ ο ουντάρ = ηχεί (τρίζει) η πόρτα, με πορά μπασσέν κατάρ η μποκ = τα έντερά μου ηχούν (γουργουρίζουν) από την πείνα, μπασσέν ε τσουκελά = ηχούν (γαυγίζουν) τα σκυλιά, μπασσέν ε τσιρικλά = ηχούν (κελαηδούν) τα πουλιά, με κανά μπασσέν = τα αφτιά μου ηχούν (βουίζουν), νι μπασσέλ η κόρνα = δεν ηχεί η κόρνα, γκιβεσάιλο, ε μπασσένε μπασσέν = ξημέρωσε, οι κόκορες ηχούν (λαλούν).

[Από το ρήμα αυτό παράγονται τα ουσιαστικά μπασσνό, ο (= κόκορας), μπασσνορό, ο (= κοκοράκι) και μπασσιπέ, ο (= ήχος, ήχηση)].

ηχώ (μετβ. ρ.): μπασσαλάβ (= κάνω κάτι να ηχεί, να παράγει ήχο).
π.χ. τζανές τε μπασσαλές αρμόνιο;
ξέρεις να παίζεις αρμόνιο; σόσκε
μπασσαλές ο τεήπι; ε χουρντέ
πασστόν = γιατί παίζεις το
μαγνητόφωνο; τα παιδιά
κοιμούνται.

[Το ρήμα αυτό με το πέρασμα του χρόνου έχει πάρει και την έννοια οργανοπαικτώ* (= παίζω μουσικό όργανο). Από το εν λόγω ρήμα παράγεται το ουσιαστικό μπασσαλιπέ (= οργανοπαιξία, παίξιμο μουσικού οργάνου)].